आदर्श प्रश्नपत्र/ Model Que. Paper : I/23-24/ संस्कृत /

वेदविभूषण द्वितीय-वर्ष / Vedavibhushan Second Year/

कक्षा 12वीं / उत्तर मध्यमा - II / Class 12th / Uttar Madhyama - II

वर्ष / Year 2023-24

विषयः - संस्कृतम्

समयः- 3 होराः पूर्णाङ्काः- 100

सामान्यनिर्देशाः-

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 15 पृष्ठानि तथा च 14 प्रमुखाः प्रश्नाः सन्ति।
2. अस्य प्रश्नपत्रस्य पठनाय 15 निमेषः निर्धारिताः सन्ति। अस्मिन् अवधौ केवलं प्रश्नपत्रं पठनीयं किमपि उत्तरं न लेखनीयम्।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति-

क.	खण्डः	अपठितावबोधनम्	20 अङ्काः
ख.	खण्डः	रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
ग.	खण्डः	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
घ.	खण्डः	पठितावबोधनम्	40 अङ्काः

4. सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
5. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

'क' खण्डः

(अपठितावबोधनम्- 20 अङ्काः)

1. **अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखत-** $2 \times 5 = 10$

निखिलमपि वैदिकवाङ्मयं चतुर्षु भागेषु विभक्तुं शक्यते । तद्यथा - संहिताः, ब्राह्मणानि, आरण्यकानि, उपनिषदश्च । वाङ्मयमिदम् अपौरुषेयाम् । अन्ये परवर्तिनः भाष्यग्रन्थाः व्याख्यानानि च सन्ति । अत एव संहिताब्राह्मणानि च वेद इति नाम्ना अस्ति । एतासु संहितासु स्तुति-प्रार्थना-आशीर्वादात्मकानि सूक्तानि सन्ति । वस्तुतः मन्त्रसमूह एव वेदनाम्ना संज्ञितोऽस्ति, अयमेव च वैदिकसाहित्यस्य मूलेऽस्ति ।

ब्राह्मणेषु संहितामन्त्राणां विस्तृता व्याख्या दत्ता वर्तते। परं मुख्यरूपेण तु एतेषां मुख्योद्देश्यं यज्ञानां सविस्तरं वर्णनं वर्तते। आरण्यकेषु उपनिषत्सु च दर्शनस्य जगतात्मतत्त्वस्य च विवेचनमस्ति। आरण्यकानि च वानप्रस्थाश्रमिभिः दृष्टानां शाश्वतसत्यानां प्रवचनमस्ति, तत्र

यत्किमपि वर्तते, यच्च घटते, कथमेतद् भवतीति पृच्छापरवशाः सन्ति। उपनिषदश्च वेदानां दार्शनिकभागाः सन्ति।

अ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं लिखत।

आ. वैदिकसाहित्यं कतिषु भागेषु विभक्तुं शक्यते ? के च ते ?

इ. वैदिकसाहित्यस्य मूले कोऽस्ति ?

ई. ब्राह्मणग्रन्थानां मुख्योद्देश्यं किमस्ति ?

उ. आरण्यकेषु कस्य विवेचनमस्ति ?

----

2. **अधोलिखितं श्लोकद्वयमधीत्य प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि पूर्णवाक्येन उत्तरत -** $2 \times 5 = 10$

निनादय नवीनमये वाणि ! वीणाम्
मृदुं गाय गीतिं ललित-नीति-लीनाम्।
मधुर-मञ्जरी-पिञ्जरी-भूत-मालाः
वसन्ते लसन्तीह सरसा रसालाः
कलापाः ललित-कोकिला-काकलीनाम्॥

यत्रापि कुत्रापि गता भवेयुर्हंसा महीमण्डलमण्डनाय।
हानिस्तु तेषां हि सरोवराणां येषां मरालैः सह विप्रयोगः॥

अ. कविः सरस्वतीं किं कथयति ?

आ. गीतिं कथं गातुं वाणीं प्रार्थयति ?

इ. वसन्ते किं भवति ?

ई. हंसाः कुत्र गताः ?

उ. सरोवराणां हानिः कदा भवति ?

ख खण्डः

(रचनात्मककार्यम्- 15 अङ्काः)

3. **वेदेषु पर्यावरणसंरक्षणम् इति विषयमवलम्ब्य दशवाक्यपरिमितं निबन्धं लिखत।** 05

----

4. **प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत।** 05

----

5. **अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत।** $1 \times 5 = 05$

अ. राम विद्यालय से घर जा रहा है। Rama is going from school.

आ. मैं कल वेदाध्ययन के लिए जयपुर से उज्जैन जाऊँगा।

I will be going Ujjain from Jaipur tomorrow

इ. गाँव के चारों ओर विशाल वृक्ष हैं।

There are big trees on four direction of the village.

ई. माता के साथ पुत्र बाजार गया था। Son, alongwith Mother wants to market.

उ. हम सब को प्रतिदिन संस्कृत सम्भाषण करना चाहिए।

We should speech Sanskrit every day.

ग खण्डः

(अनुप्रयुक्तव्याकरणम्- 25 अङ्काः)

6. अधोलिखितपदानां विग्रहवाक्यपूर्वकं समासं निर्दिशत- $1 \times 5 = 05$

		विग्रहः	समासनाम
अ.	लोकपालकैः	....	....
आ.	प्रकृतिकृपणाः	....	....
इ.	अहोरात्रम्	....	....
ई.	प्रगल्भवाक्	....	....
उ.	मुद्राराक्षसम्	....	....

7. अधोलिखितपदानां लिङ्ग-विभक्ति-वचनानि लिखत- $1 \times 5 = 05$

		लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
अ.	भर्तुः	....	....	....
आ.	त्वयि	....	....	....
इ.	विधौ	....	....	....
ई.	अश्रुभिः	....	....	....
उ.	मत्याम्	....	....	....

8. अधोलिखितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ विभजत- $1 \times 5 = 05$

		प्रकृतिः	प्रत्ययः
अ.	गिलितवती	....	....
आ.	कर्तुम्	....	....
इ.	भव्यम्	....	....
ई.	शक्तः	....	....
उ.	प्रतिष्ठापयितव्यः	....	....

9. **अधोलिखितवाक्यानां प्रयोगपरिवर्तनं क्रियताम्-** $1 \times 5 = 05$

अ. राजा पृथुः कृषिशास्त्रं शिशिक्षे।

आ. भवन्तं बलाकाः सेविष्यन्ते।

इ. पृथिवी अस्माकं कृते महल्लोकं प्रयच्छेत्।

ई. असौ पुण्यतमो देशः कस्य प्रियो न भवेत् ?

उ. श्रौतं स्मार्तं कर्म न सिध्यति।

----

10. **रेखाङ्कितपदान्याधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-** $1 \times 5 = 05$

अ. वसुधानी शब्दस्यार्थः <u>धनस्य धारिका</u> ।

आ. क्षत्रियाः पराक्रमैः <u>शत्रून्</u> हत्वा सिद्धिं प्राप्नुवन्ति ।

इ. <u>संग्रामात्</u> कुञ्जरेण रथेन वा पुनरागम्य पौरान् परिपृच्छति ।

ई. अष्टौ गुणाः पुरुषं <u>यथाशक्ति</u> दीपयन्ति ।

उ. द्रुमे रसनं विद्यते ।

घ खण्डः

(पठितावबोधनम्- 40 अङ्काः)

11. **अधो दत्तान् श्लोकान् पठित्वा प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु -** 1 × 5 = 05

दानं प्रियवाक्यसहितं ज्ञानं गर्वः क्षमान्वितं शौर्यम्।

त्यागसहितं च वित्तं दुर्लभमेतच्चतुष्टयम् ॥

दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य।

यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥

वल्ली वेष्टयते वृक्षं सर्वतश्चैव गच्छति।

न ह्यदृष्टेश्च मार्गोऽस्ति तस्मात् पश्यन्ति पादपाः॥

उपमा कालिदासस्य भारवेरर्थगौरवम्।

दण्डिनः पदलालित्यं माघे सन्ति त्रयो गुणाः?

अ. प्रियवाक्यसहितं किं भवेत् ?

आ. किं चतुष्टयं दुर्लभं भवति ?

इ. वित्तस्य गतयः कति भवन्ति ? के च ते ?

ई. कस्मात् पश्यन्ति पादपाः?

उ. माघे के त्रयो गुणाः सन्ति ?

----

12. **अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषाञ्चित् पञ्चानाम् उत्तरं 25-30 शब्दैः उत्तरत-** $2 \times 5 = 10$

अ. वैन्यः किं रूपां धरणीम् अनुदधाव ?

आ. विद्याया अविद्यायाश्च वर्णनं क्वोपलभ्यते ?

इ. चेतनाऽचेतनेषु के प्रकृतकृपणाः ?

उ. कीदृशी पृथ्वी ऐश्वर्यं तेजश्च प्रयच्छतु ?

ऊ. रामः कान् कुशलं परिपृच्छति ?

ए. नैषधीयचरितमहाकाव्ये कति सर्गाः श्लोकाश्च सन्ति ?

----

13. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषाञ्चित् पञ्चानाम् उत्तरं 50-60 शब्दैः उत्तरत- $3 \times 5 = 15$

अ. विद्याञ्चाविद्याञ्च यस्तद्वेदोभयं सः.......... मन्त्रं पूरयित्वा भावार्थं स्पष्टयत।

आ. मन्दक्रान्ताछन्दसो लक्षणमुदाहरणञ्च लिखत।

इ. वैदिकभाष्यकाराणां कालक्रमानुसारेण नामानि लिखत।

ई. पुराणानि कति सन्ति ? तेषु षण्णां नामानि लिखत।

उ. ज्योतिषशास्त्रं कतिषु स्कन्धेषु विभक्तम् ? नामानि लिखत।

ऊ. मेघदूते कः रसः, का रीतिः, किं छन्दश्च ?

----

14. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नद्वयं 120-150 शब्दैः उत्तरत- $5 \times 2 = 10$

अ. आर्यवर्तो नाम देशः कीदृशः इति विवृणुत ।

आ. मुद्राराक्षसनाटकस्य कथावस्तु स्वकीयाभिः गीर्भिः वर्णयत ।

इ. महाभारतस्य सामाजिकमहत्त्वं संस्कृतभाषया लिखत ।